

2) Лист погодження

Посада	Назва факультету	Підпис	Ім'я, ПРІЗВИЩЕ
Декан (заступник)	Факультету міжнародних відносин і права		Юрій МУДРИК
Декан (заступник)	_____	_____	_____
Декан (заступник)	_____	_____	_____

3) Пояснювальна записка

Дисципліна “Міжнародні системи та глобалізація світу” орієнтована на формування в здобувача освітнього рівня магістр розуміння політичних процесів, що відбувалися в царині міжнародних відносин минулого та відбуваються в сучасності, в міру наростання й прискорення глобалізаційних тенденцій. Зокрема вивчення цієї навчальної дисципліни формуватиме знання, вміння та навички аналітично розмірковувати над проблематикою поведінки акторів міжнародних відносин, яка (тобто, поведінка) обумовлюється середовищем їхнього перебування у різних конфігураціях контактування з іншими суб'єктами світової політики. Також формуватиметься розуміння необхідності комплексного та системного сприйняття політики окремих держав, із врахуванням значного переліку чинників, що обумовлюють їхню поведінку; в тому числі, з огляду: статусності держави в системній ієрархії, середовища перебування, стратегічних планів проваджуваної політики тощо. Окрема увага в курсі цієї дисципліни приділяється аналізу поступу сучасних міжнародних відносин в напрямку глобалізаційного поглиблення взаємозв'язків поміж окремими акторами світової політики. А також акцентовано увагу на найбільш загрозливих чинниках, що обумовлюють стан конфлікту у відносинах поміж акторами глобалізованого світу.

Мета дисципліни надати здобувачам вищої освіти розуміння змісту базових чинників, що визначають характер поведінки окремих акторів міжнародних відносин, котрі перебувають у певних зв'язках із іншими суб'єктами світової політичної спільноти (тобто, перебувають у певній міжнародній системі); причому, з урахуванням того, що сам зміст середовища контактування акторів обумовлює особливості стратегії й тактики їхньої поведінки.

Предметом дисципліни є історія формування та побіжних змін у ході поступального розвитку й нинішнього функціонування міжнародних систем, що об'єднують у собі акторів міжнародних відносин, а також відображають глобалізаційні процеси сучасного світу, із проблемами конфліктних загострень та способами їхнього вирішення.

Завдання дисципліни забезпечити оволодіння знаннями основних теорій та концепцій, що пояснюють специфіку влаштування сучасних міжнародних відносин в ході поступального зростання глобального зближення та взаємного узалежнення поміж усіма акторами світової політики. На прикладах історичної ретроспекції засвоїти основні закономірності, що обумовлювали причини змін зі стану розбалансованості до стану стабільності, і навпаки, в системі міжнародних відносин. Ознайомитися із базовими інструментами та технологіями впливу, котрими послуговуються політикуми окремих міжнародних акторів, аби змінити у бажаному сенсі стан середовища міжнародної системи; а також засвоїти методи, застосування яких дозволяє аналізувати зміст процесів, що відбуваються всередині та навколо існуючих міжнародних систем.

Результати навчання. Студент, який успішно завершив вивчення дисципліни, повинен: *аналізувати* особливості формування та функціонування певних міжнародних систем минулого часу та сьогодення; *обґрунтовано формулювати* власні судження та давати узагальнюючі висновки щодо теоретичних концепцій, які пояснюють зміст типологію та існуючі парадигми вивчення різноманіття міжнародних систем; *набути розуміння* базових методів та інструментів, оперування якими дозволяє впливати на міжнародні системи, а також їх вивчати; *пояснювати* природу та зміст основних чинників, що обумовлюють сучасний перебіг глобальних змін в сучасному світі міжнародних відносин й зокрема причини загострень, що призводять до конфліктних ситуацій та наявні базові засоби їхнього вирішення.

4) Структура залікових кредитів дисципліни

Назва розділу (теми)	Кількість годин, відведених на:					
	Денна форма			Заочна форма		
	лекції	семінар. заняття	СРС	лекції	семінар. заняття	СРС
	протягом семестру			протягом семестру		
Тема 1. Міжнародні системи: сутність, структура, види; принципи системного аналізу	2	2	10	2	2	12
Тема 2. Формування перших систем глобальних міжнародних відносин (Вестфальська та Віденська системи)	2	2	10			12
Тема 3. Міжнародні системи ХХ ст. (Версальсько-Вашингтонська та Ялтинсько-Потсдамська)	2	2	11	2	2	12
Тема 4. Постбіполярна система міжнародних відносин в контексті зростання процесів світової глобалізації	2	2	11			12
Тема 5. Міжнародні відносини та проблема безпеки у світі крізь призму глобалізаційних процесів	2	2	11	2	2	12
Тема 6. Співпраця в системі глобалізованих міжнародних відносин та російська агресія в Україні як чинник впливу на глобальний світ	2	2	11			12
Тема 7. Проблеми різноманітності конфліктів, їхні особливості в сучасному світі та інструменти подолання	2	2	11	2	2	12
Тема 8. Війна як конфлікт найвищого рівня та засоби її уникнення (приборкання) силами глобалізованого світу	2	4	11			14
Разом за семестр:	16	18	86	6	4	110

5) Програма навчальної дисципліни

5.1 Зміст лекційного курсу

№ з/п	Перелік тем, їх анотації	К-ть год.
1	<p>Тема : Міжнародні системи: сутність, структура, види; принципи системного аналізу</p> <p>Лекція 1</p> <p>1. Сприйняття міжнародних відносин як певних систем, їхня структура</p> <p>2. Загальний зміст системного аналізу та складнощі його застосування щодо міжнародних систем</p> <p>3. Дискусії щодо стійкості / нестійкості різних типів міжнародних систем</p> <p>Літ.: 1-5</p>	2
2	<p>Тема : Формування перших систем глобальних міжнародних відносин (Вестфальська та Віденська системи)</p> <p>Лекція 2</p> <p>1. Сутнісний зміст та значення укладеного 1648 р. Вестфальського миру, а відтак Вестфальської системи</p> <p>2. Зростання значення Вестфальської системи із загальноєвропейського до загальносвітового рівня та зміна балансу сил у світі в другій половині ХVІІІ ст.</p> <p>3. Обставини, мета створення та загальні риси Віденської системи міжнародних відносин. Причини її кризи, занепаду та ліквідації</p> <p>Літ.: 1-5</p>	2

3	<p>Тема : Міжнародні системи ХХ ст. (Версальсько-Вашингтонська та Ялтинсько-Потсдамська)</p> <p>Лекція 3</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зміст Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин періоду відносної стабілізації в світі та причини її ліквідації 2. Умови та обставини формування Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин, її характерні риси 3. Причини руйнації біполярної системи глобальних міжнародних відносин <p>Літ.: 1-5</p>	2
4	<p>Тема : Постбіполярна система міжнародних відносин в контексті зростання процесів світової глобалізації</p> <p>Лекція 4</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні тенденції трансформації сучасних міжнародних відносин. 2. Поняття глобалістики та його похідних, їхнє змістовне наповнення. Моделювання варіантів подальшого поступу глобалізованого світу 3. Аргументи мондіалістських концепцій в моделюванні майбутнього світу <p>Літ.: 1-5</p>	2
5	<p>Тема : Міжнародні відносини та проблема безпеки у світі крізь призму глобалізаційних процесів</p> <p>Лекція 5</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проблема глобального розвитку в лінійній та циклічній парадигмі осмислення. Формаційна та світ-системна теорії глобальної еволюції людства 2. Глобальні проблеми міжнародної безпеки на межі ХХ – початку ХХІ століття 3. Вибудовування нової конфігурації панівних «полісів» у сучасному глобалізованому світі <p>Літ.: 1-5</p>	2
6	<p>Тема : Співпраця в системі глобалізованих міжнародних відносин та російська агресія в Україні як чинник впливу на глобальний світ</p> <p>Лекція 6</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Елементи інституційного регулювання у сферах світової політики. Ролі міжнародних акторів в інтерпретації окремих теоретичних концепцій 2. Увіраження протистояння КНР та США останніх десятиліть та загострення проблеми безпеки у просторі ЄС 3. Вага Української перемоги для подальшого поступу глобалізованого світу <p>Літ.: 1-5</p>	2
7	<p>Тема : Проблеми різноманітності конфліктів, їхні особливості в сучасному світі та інструменти подолання</p> <p>Лекція 7</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зміна характеру конфліктів та ролі держави в процесі поступальної глобалізації світу 2. Типи і форми сучасних конфліктів. Характер зміщення конфліктного потенціалу в постбіполярному, глобалізованому світі 3. Чинник «порогових» держав та загроза ядерного «хаосу» <p>Літ.: 1-5</p>	2
8	<p>Тема : Війна як конфлікт найвищого рівня та засоби її уникнення (приборкання) силами глобалізованого світу</p> <p>Лекція 8</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Війна як соціальне явище, її природа та особливості 2. Легітимні та нелегітимні форми, види та зброя ведення соціального насильства 3. Допомога Україні, як запобігання втіленню глобальних конфліктів у майбутньому <p>Літ.: 1-5</p>	2

Разом	16
-------	----

Перелік оглядових лекцій для студентів заочної форми здобуття освіти

Номер лекції	Тема лекції	Кількість годин
<i>Другий семестр</i>		
1	Поняття міжнародних систем та варіанти їхнього дослідження, застосуванням різних методологій Літ.: 1-5, 8	2
2	Особливості функціонування різних міжнародних систем впродовж еволюції людства Літ.: 1-3, 6, 7, 9	2
3	Проблема співпраці та виникнення конфліктів в глобальних міжнародних системах; інструменти їхнього вирішення Літ.: 1-5, 7, 9, 10	2

5.2 Зміст семінарських занять

Перелік семінарських занять для студентів денної форми здобуття освіти

№ з/п	Теми та зміст семінарських занять	ГОДИН
1	Семінарське заняття 1 Міжнародні системи: сутність, структура, види; принципи системного аналізу 1. Сприйняття міжнародних відносин як певних систем, їхня структура 2. Загальний зміст системного аналізу та складнощі його застосування щодо міжнародних систем 3. Дискусії щодо стійкості / нестійкості різних типів міжнародних систем Літ.: 1-5	2
2	Семінарське заняття 2 Формування перших систем глобальних міжнародних відносин (Вестфальська та Віденська системи) 1. Сутнісний зміст та значення укладеного 1648 р. Вестфальського миру, а відтак Вестфальської системи 2. Зростання значення Вестфальської системи із загальноєвропейського до загальносвітового рівня та зміна балансу сил у світі в другій половині XVIII ст. 3. Обставини, мета створення та загальні риси Віденської системи міжнародних відносин. Причини її кризи, занепаду та ліквідації Літ.: 1-5	2
3	Семінарське заняття 3 Міжнародні системи XX ст. (Версальсько-Вашингтонська та Ялтинсько-Потсдамська) 1. Зміст Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин періоду відносно стабілізації в світі та причини її ліквідації 2. Умови та обставини формування Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин, її характерні риси 3. Причини руйнації біполярної системи глобальних міжнародних відносин Літ.: 1-5	2
4	Семінарське заняття 4 Постбіполярна система міжнародних відносин в контексті зростання процесів світової глобалізації 1. Основні тенденції трансформації сучасних міжнародних відносин. 2. Поняття глобалістики та його похідних, їхнє змістовне наповнення. Моделювання варіантів подальшого поступу глобалізованого світу	2

	3. Аргументи мондіалістських концепцій в моделюванні майбутнього світу Літ.: 1-5	
5	Семінарське заняття 5 Міжнародні відносини та проблема безпеки у світі крізь призму глобалізаційних процесів 1. Проблема глобального розвитку в лінійній та циклічній парадигмі осмислення. Формаційна та світ-системна теорії глобальної еволюції людства 2. Глобальні проблеми міжнародної безпеки на межі ХХ – початку ХХІ століття 3. Вибудовування нової конфігурації панівних «поліосів» у сучасному глобалізованому світі Літ.: 1-5	2
6	Семінарське заняття 6 Співпраця в системі глобалізованих міжнародних відносин та російська агресія в Україні як чинник впливу на глобальний світ 1. Елементи інституційного регулювання у сферах світової політики. Ролі міжнародних акторів в інтерпретації окремих теоретичних концепцій 2. Увиразнення протистояння КНР та США останніх десятиліть та загострення проблеми безпеки у просторі ЄС 3. Вага Української перемоги для подальшого поступу глобалізованого світу Літ.: 1-5	2
7	Семінарське заняття 7 Проблеми різноманітності конфліктів, їхні особливості в сучасному світі та інструменти подолання 1. Зміна характеру конфліктів та ролі держави в процесі поступальної глобалізації світу 2. Типи і форми сучасних конфліктів. Характер зміщення конфліктного потенціалу в постбіполярному, глобалізованому світі 3. Чинник «порогових» держав та загроза ядерного «хаосу» Літ.: 1-5	2
8	Семінарське заняття 8 Війна як конфлікт найвищого рівня та подолання її наслідків силами глобалізованого світу 1. Війна як соціальне явище, її природа та особливості 2. Джерела та специфіка проведення соціального насильства 3. Легітимні та нелегітимні форми, види та зброя ведення соціального насильства Літ.: 1-5	2
	Семінарське заняття 9 Війна як конфлікт найвищого рівня та подолання її наслідків силами глобалізованого світу 1. Боротьба України визначила спільність проблем глобалізованого світу 2. Допомога Україні, як запобігання втіленню глобальних конфліктів у майбутньому 3. Внутрішньо- та зовнішньополітичні чинники повоєнного відродження України Літ.: 1-5	
Разом		18

Перелік семінарських занять для студентів заочної форми здобуття освіти

Номер заняття	Тема семінарського заняття	Кількість годин
1	Міжнародні системи та їхні форми в модерній історії людства 1. Сприйняття міжнародних відносин як певних систем, їхня структура 2. Вестфальська та Віденська системи міжнародних відносин, їхні особливості формування та функціонування 3. Версальсько-Вашингтонська та Ялтинсько-Потсдамська системи	2

	міжнародних відносин, причини та наслідки їхніх розпадів Літ.: 1-5, 9, 10	
2	Проблеми різноманітності конфліктів, їхні особливості в сучасному світі та інструменти подолання 1. Зміна характеру конфліктів та ролі держави в процесі поступальної глобалізації світу 2. Типи і форми сучасних конфліктів. Характер зміщення конфліктного потенціалу в постбіполярному, глобалізованому світі 3. Чинник «порогових» держав та загроза ядерного «хаосу» Літ.: 1-5, 9, 10	2

5.3 Зміст самостійної (у т. ч. індивідуальної) роботи

Самостійна робота студентів усіх форм здобуття освіти полягає у систематичному опрацюванні програмного матеріалу, підготовці до семінарських занять, виконанні індивідуального завдання тощо. Студенти заочної форми здобуття освіти виконують ще й контрольну роботу. Вимоги до її виконання та варіанти визначаються методичними рекомендаціями до виконання контрольних робіт, які кожний студент отримує на кафедрі у період настановної сесії.

Зміст самостійної роботи студентів денної форми здобуття освіти

Номер тижня	Вид самостійної роботи	К-ть годин
1	Опрацювання теоретичного матеріалу з Темі 1. Підготовка до семінарського заняття № 1	4
2	Опрацювання теоретичного матеріалу з Темі 1. Підготовка до семінарського заняття № 1	5
3	Опрацювання теоретичного матеріалу з Темі 2. Підготовка до семінарського заняття №2	4
4	Опрацювання теоретичного матеріалу з Темі 2. Підготовка до семінарського заняття №2	5
5	Опрацювання теоретичного матеріалу з Темі 3. Підготовка до семінарського заняття № 3	4
6	Опрацювання теоретичного матеріалу з Темі 3. Підготовка до семінарського заняття № 3	5
7	Опрацювання теоретичного матеріалу з Темі 4. Підготовка до семінарського заняття № 4	4
8	Опрацювання теоретичного матеріалу з Темі 4. Підготовка до семінарського заняття № 4. Підготовка до контрольної роботи 1	5
9	Опрацювання теоретичного матеріалу з Темі 5. Підготовка до семінарського заняття № 5. Підготовка до контрольної роботи 1	5
10	Опрацювання теоретичного матеріалу з Темі 5. Підготовка до семінарського заняття № 5. Робота над ІДЗ	5
11	Опрацювання теоретичного матеріалу з Темі 6. Підготовка до семінарського заняття № 6. Робота над ІДЗ	5
12	Опрацювання теоретичного матеріалу з Темі 6. Підготовка до семінарського заняття № 6. Робота над ІДЗ	5
13	Опрацювання теоретичного матеріалу з Темі 7. Підготовка до семінарського заняття № 7. Робота над ІДЗ	5

14	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 7. Підготовка до семінарського заняття № 7. Робота над ІДЗ	5
15	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 8. Підготовка до семінарського заняття № 8. Оформлення та здача ІДЗ	5
16	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 8. Підготовка до семінарського заняття № 8. Підготовка до контрольної роботи 2	5
17	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 8. Підготовка до семінарського заняття № 9. Підготовка до контрольної роботи 2	5
18	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 8. Підготовка до семінарського заняття № 9. Підготовка до контрольної роботи 2	5
Разом за семестр		86

5.4 Орієнтовна тематика індивідуальних завдань для самостійної роботи студентів

1. Поняття «міжнародна система» та «міжнародний порядок»
2. Системність, як базова риса особливостей організації міжнародних відносин
3. Організаційна структура міжнародних систем
4. Зовнішнє та внутрішнє середовище міжнародної системи
5. Проблема ієрархії та її вплив на функціонування міжнародних систем
6. Типологізація міжнародних систем Е. Чемпеля
7. Монополярна міжнародна система – суть змісту та варіанти структурної організації
8. Біполярна міжнародна система – суть змісту та варіанти структурної організації.
9. Мультиполярна міжнародна система – суть змісту та варіанти структурної організації
10. Чинники забезпечення стану стабільності міжнародної системи
11. Історико-соціологічний підхід вивчення міжнародних систем
12. Реймон Арон та його методологія дослідження міжнародних систем
13. Девід Еван Луард та його методологія дослідження міжнародних систем
14. Емпіричний підхід та його методи вивчення міжнародних систем
15. Метод контент-аналізу у вивченні проблем міжнародних відносин
16. Метод івент-аналізу у вивченні проблем міжнародних відносин
17. Метод когнітивного картування у вивченні проблем міжнародних відносин
18. Конструктивістська парадигма дослідження міжнародних систем
19. Концепція «м'якої сили» Джозефа Ная в системі міжнародних відносин
20. «Вербальна боротьба» та «fine tuning» як технології реалізації «м'якої сили» в середовищі міжнародної системи
21. Засоби «публічної дипломатії» як інструмент актора міжнародних відносин
22. Поняття "міжнародний порядок", його виміри та основні інструменти реалізації
23. Теоретичні обґрунтування концепції мондіалістського моделювання майбутнього світу
24. Глобалізаційні процеси поступу сучасного світу та очікувані перспективи змін характеру міжнародних відносин
25. Глобальні проблеми міжнародної безпеки на межі ХХ – початку ХХІ століття
26. російська агресія проти України, як чинник впливу на міжнародну безпеку глобалізованого світу
27. Моделювання перспектив нової конфігурації панівних «поліосів» у сучасному глобалізованому світі
28. Система міжнародних інституцій як засіб стабілізації й запобігання конфліктам поміж суб'єктами міжнародних відносин
29. Проблеми конфліктів та їхні особливості в сучасному постбіполярному світі
30. Загострення проблеми безпеки у просторі ЄС, через російську агресію в Україні

б) Технології та методи навчання

Процес навчання з дисципліни ґрунтується на використанні традиційних та сучасних технологій, зокрема: лекції (з використанням методів проблемного навчання і візуалізації); семінарські заняття (бесіди, обговорення, дискусії, презентації), самостійна робота (індивідуальне домашнє завдання, опрацювання теоретичного матеріалу).

В процесі навчання застосовуються, зокрема: методи навчання за джерелом передачі і сприймання інформації (словесні (пояснення, дискусія, консультування), практичні (інструктування, розв'язування

ситуаційних задач), наочні (демонстрування, ілюстрування, спостереження); за логікою передачі і сприймання навчальної інформації; за рівнем самостійності пізнавальної діяльності (методи проблемного викладу, частково пошукові, дослідницькі); методи стимулювання і мотивації учіння; метод аналізу конкретних ситуацій (case-study) з використанням технологій візуалізації, інформаційно-комунікаційних та технологій дистанційного навчання (сервіс для проведення онлайн конференцій Zoom, Модульне середовище для навчання тощо).

7) Методи контролю

Поточний контроль здійснюється під час семінарських занять, а також у дні проведення контрольних заходів, встановлених робочою програмою і графіком освітнього процесу.

При цьому використовуються такі методи поточного контролю:

- усне опитування;
- оцінювання результатів роботи на семінарських заняттях (участь у обговоренні ситуацій, дискусії);
- виконання поточних контрольних робіт;
- оцінювання результатів виконання індивідуального домашнього завдання.

При виведенні підсумкової семестрової оцінки враховуються результати виконання всіх завдань поточного контролю. Здобувач вищої освіти, який набрав з будь-якого виду навчальної роботи, суму балів нижчу за 60 відсотків від максимального балу, не допускається до сесії, поки не виконає обсяг роботи, передбачений Робочою програмою. Здобувач вищої освіти, який набрав позитивний середньозважений бал (60 відсотків і більше від максимального балу) з усіх видів поточного контролю автоматично отримує залік.

8) Політика дисципліни

Політика навчальної дисципліни загалом визначається системою вимог до здобувача вищої освіти, що передбачені чинними положеннями Університету про організацію і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу. Зокрема, проходження інструктажу з техніки безпеки; відвідування занять з дисципліни – є обов'язковими. За об'єктивних причин (підтверджених документально) теоретичне навчання за погодженням із лектором може відбуватись в індивідуальному режимі. Успішне опанування дисципліни і формування фахових компетентностей і програмних результатів навчання передбачає необхідність підготовки до семінарських занять (вивчення теоретичного матеріалу з теми, активно працювати на занятті, брати участь у обговореннях та дискусіях тощо).

Здобувачі вищої освіти зобов'язані вчасно виконувати усі види робіт у встановлені терміни, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни. Пропущене семінарське заняття здобувач зобов'язаний відпрацювати у встановлений викладачем термін, але не пізніше, ніж за два тижні до кінця теоретичних занять у семестрі.

Засвоєння студентом теоретичного матеріалу з дисципліни оцінюється за результатами опитування під час семінарських занять, виконання двох поточних контрольних робіт й виконання індивідуального домашнього завдання. Для виконання контрольних робіт надається по одному питанню із переліку Питань для самоконтролю результатів навчання, відповідь на яке студент дає письмово впродовж 20-ти хвилин на семінарських заняттях в середині (перша Контрольна) та наприкінці семестру (друга Контрольна робота). Для виконання індивідуального завдання (ІДЗ) студент на власний розсуд обирає тему із запропонованого переліку та може за нею підготувати Реферат або тези доповіді на конференцію, чи статтю.

Виконуючи ІДЗ з дисципліни, студент має дотримуватися політики доброчесності (заборонені списування, фальсифікації, плагіат, використання штучного інтелекту (без вірного цитування)). У разі порушення політики академічної доброчесності в будь-яких видах навчальної роботи здобувач вищої освіти отримує незадовільну оцінку і має повторно виконати завдання з відповідної теми (виду роботи), що передбачені робочою програмою. Будь-які форми порушення академічної доброчесності під час вивчення навчальної дисципліни не допускаються та не толеруються.

У межах вивчення навчальної дисципліни здобувачам вищої освіти передбачено визнання і зарахування результатів навчання, набутих шляхом неформальної освіти, які сприяють формуванню компетентностей і поглибленню результатів навчання, визначених робочою програмою дисципліни, або забезпечують вивчення відповідної теми та/або виду робіт з програми навчальної дисципліни (детальніше у Положенні про порядок визнання та зарахування результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ).

9) Оцінювання результатів навчання студентів у семестрі

Оцінювання академічних досягнень здобувача вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про контроль і оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ». При

поточному оцінюванні виконаної здобувачем роботи з кожної структурної одиниці і отриманих ним результатів викладач виставляє йому певну кількість балів із призначених Робочою програмою для цього виду роботи. При цьому кожна структурна одиниця (робота) може бути зарахована, якщо здобувач набрав не менше 60 відсотків (мінімальний рівень для позитивної оцінки) від максимально можливої суми балів, призначеної структурній одиниці.

Отриманий здобувачем бал за зарахований вид навчальної роботи (структурну одиницю) після її оцінювання викладач виставляє в Електронному журналі обліку успішності здобувачів вищої освіти. За умови виконання усіх видів навчальної роботи за результатами поточного контролю протягом вивчення навчальної дисципліни, встановлених її Робочою програмою, здобувач отримує Залік автоматично, і відповідно до накопиченої суми балів визначається оцінка за інституційною шкалою та шкалою ЄКТС (див. таблицю Співвідношення...), яка заноситься в Екзаменаційну відомість, а також до Індивідуального навчального плану здобувача вищої освіти.

Структурування дисципліни за видами навчальної роботи і оцінювання результатів навчання студентів денної форми здобуття освіти

Аудиторна робота									Контрольні заходи		Самостійна робота	Семестровий контроль
Семінарські заняття №:									Контрольна робота		Реферат (ІДЗ)	Залік
1	2	3	4	5	6	7	8	9	Т 1-4	Т 5-8		
Кількість балів за кожний вид навчальної роботи (мінімум-максимум)												
6-10		6-10		6-10		6-10		6-10		9-15	9-15	За рейтингом
30-50									18-30		12-20	

Примітка: *ІДЗ – індивідуальне домашнє завдання; Т* – тема навчальної дисципліни;

**За набрану з будь-якого виду навчальної роботи з дисципліни кількість балів, нижче встановленого мінімуму, здобувач отримує незадовільну оцінку і має її перездати у встановлений викладачем (деканом) термін. Інституційна оцінка встановлюється відповідно до таблиці «Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС».

Структурування дисципліни за видами навчальної роботи і оцінювання результатів навчання студентів заочної форми здобуття освіти

Аудиторна робота		Самостійна, індивідуальна робота				Семестровий контроль	
Семінарське заняття		Контрольна робота		Тестовий контроль		Залік	
1	2	Якість виконання	Захист роботи	Т 1-4	Т 5-8	Сума балів	
Кількість балів за кожний вид навчальної роботи (мінімум-максимум)							
9-15		9-15		12-20	6-10	12-20	12-20
18-30		18-30		24-40		60-100	

Оцінювання якості виконання контрольної роботи студентами заочної форми здобуття освіти

Контрольна робота студентів заочної форми навчання передбачає виконання двох письмових завдань. Зміст завдань до виконання контрольної роботи надається викладачем, із переліку завдань сформульованих у Робочій програмі навчальної дисципліни. При оцінюванні контрольної роботи враховуються якість її виконання та захист, кожен з цих показників оцінюються окремо. Максимально за кожне з письмових завдань можна отримати 10 балів, а разом за два – 20 балів; також ще 10 балів за успішний захист, і таким чином загальна максимальна сума балів становить 30.

Таблиця – Розподіл балів між завданнями контрольної роботи здобувача вищої освіти заочної форми навчання

Види завдань	Для кожного окремого виду завдань
--------------	-----------------------------------

	Мінімальний (достатній) бал	Потенційні позитивні бали* (середній бал)	Максимальний (високий) бал
Письмове завдання № 1	6-7	8-9	10
Письмове завдання № 2	6-7	8-9	10
Захист Контрольної роботи	6-7	8-9	10
Всього балів	18		30

Кожне завдання контрольної роботи здобувача вищої освіти оцінюється з використанням нижченаведених у таблиці критеріїв оцінювання навчальних досягнень (щодо визначення достатнього, середнього та високого рівня знань).

Оцінювання на семінарських заняттях

Оцінка, яка виставляється за семінарське заняття, складається з таких елементів: усне опитування студентів на знання теоретичного матеріалу з теми; вільне володіння студентом спеціальною термінологією і уміння професійно обґрунтувати думку під час дискусійного обговорення проблем, що розглядаються.

При оцінюванні результатів навчання здобувачів вищої освіти на семінарських заняттях викладач користується наведеними нижче критеріями:

Таблиця – Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти

Оцінка та рівень досягнення здобувачем запланованих ПРН та сформованих компетентностей	Узагальнений зміст критерія оцінювання
Відмінно (високий)	Здобувач вищої освіти глибоко і у повному обсязі опанував зміст навчального матеріалу, легко в ньому орієнтується і вміло використовує понятійний апарат; вміє пов'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, впевнено висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Відмінна оцінка передбачає логічний виклад відповіді мовою викладання (в усній або у письмовій формі), демонструє якісне оформлення завдань, аналізувати їх на помилки та виправляти їх, шукати взаємозв'язки між формами. Здобувач не вагається при видозміні запитання, вміє робити детальні та узагальнюючі висновки, демонструє практичні навички з вирішення фахових завдань. При відповіді допустив дві–три несуттєві <i>помилки</i> .
Добре (середній)	Здобувач вищої освіти виявив повне засвоєння навчального матеріалу, володіє понятійним апаратом, орієнтується у вивченому матеріалі; свідомо використовує теоретичні знання для вирішення практичних задач; виклад відповіді грамотний, але у змісті і формі відповіді можуть мати місце окремі неточності, нечіткі формулювання правил, закономірностей тощо. Відповідь здобувача вищої освіти будується на основі самостійного мислення. Здобувач вищої освіти у відповіді допустив дві–три <i>несуттєві помилки</i> .
Задовільно (достатній)	Здобувач вищої освіти виявив знання основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та практичної діяльності за професією, справляється з виконанням практичних завдань, передбачених програмою. Як правило, відповідь здобувача вищої освіти будується на рівні репродуктивного мислення, здобувач вищої освіти має слабкі знання структури навчальної дисципліни, допускає неточності і <i>суттєві помилки</i> у відповіді, вагається при відповіді на видозмінене запитання. Разом з тим, набув навичок, необхідних для виконання нескладних практичних завдань, які відповідають мінімальним критеріям оцінювання і володіє знаннями, що дозволяють йому під керівництвом викладача усунути неточності у відповіді.
Незадовільно (недостатній)	Здобувач вищої освіти виявив розрізнені, безсистемні знання, не вміє виділяти головне і другорядне, допускається помилок у визначенні понять, перекручує їх зміст, хаотично і невпевнено викладає матеріал, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань. Як правило, оцінка «незадовільно» виставляється здобувачеві вищої освіти, який не може продовжити навчання без додаткової роботи з вивчення навчальної дисципліни.

Якість відповіді на питання контрольних робіт та якість виконання ІДЗ оцінюється аналогічно з використанням вищенаведених у таблиці критеріїв оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти. При оцінці кожної із контрольних робіт мінімальний позитивний бал – 9 балів, максимальний – 15 балів. При оцінці якості виконання ІДЗ – мінімальний позитивний бал – 12 балів, максимальний – 20 балів. При підготовці тез доповідей на конференцію, або за написання статті у якості ІДЗ – здобувач вищої освіти отримує максимальний бал (20).

За сумою накопичених балів (з кожного виду виконаних робіт) визначається підсумкова семестрова оцінка за інституційною шкалою і шкалою після внесення викладачем результатів оцінювання з усіх видів робіт до Електронного журналу. Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС у наведеній нижче таблиці.

При цьому за інституційною шкалою ставиться оцінка «зараховано», а за шкалою ЄКТС – буквене позначення оцінки, що відповідає набраній студентом сумі балів відповідно до Таблиці Співвідношення.

Таблиця – Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Рейтингова шкала балів	Інституційна шкала (Опис рівня досягнення здобувачем вищої освіти запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни)	
		Залік	Іспит/диференційований залік
A	90-100	Зараховано	<i>Відмінно/Excellent</i> – високий рівень досягнення запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни, що свідчить про безумовну готовність здобувача до подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом
B	83-89		<i>Добре/Good</i> – середній (максимально достатній) рівень досягнення запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни та готовності до подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом
C	73-82		
D	66-72		
E	60-65		
FX	40-59	Незараховано	<i>Незадовільно/Fail</i> – Низка запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни відсутня. Рівень набутих результатів навчання є недостатнім для подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом
F	0-39		<i>Незадовільно/Fail</i> – Результати навчання відсутні

10) Питання для самоконтролю результатів навчання

1. Поняття «міжнародна система», як реальність та як абстракція
2. Системність, як одна із найбільш істотних особливостей міжнародних відносин
3. Поняття «параметри», «елементи» та «ієрархія» міжнародних систем
4. Структура міжнародної системи, рівні її організації та поняття «середовища» міжнародної системи.
5. Основні підходи в дослідженні міжнародних систем
6. Типологізація міжнародних систем Е. Чемпеля
7. Суть змісту та варіанти структурної організації монополярної, біполярної та мультиполярної міжнародних систем
8. Проблема стабільності міжнародної системи, чинники конструктивного та деструктивного впливу
9. Історико-соціологічний підхід та його критерії у вивченні міжнародних систем
10. Методологія Реймона Арона у вивченні міжнародних систем
11. Методологія Девіда Евана Луарда у вивченні міжнародних систем
12. Емпіричний підхід та його методи у вивченні міжнародних систем
13. Зміст та техніка застосування методу контент-аналізу у вивченні проблем міжнародних відносин
14. Зміст та техніка застосування методу івент-аналізу у вивченні проблем міжнародних відносин

15. Зміст та техніка застосування методу когнітивного картування у вивченні проблем міжнародних відносин
16. Поняття «стан стабільності» міжнародної системи та його критерії
17. Поняття «стан нестабільності» міжнародної системи та його критерії
18. Конструктивістська парадигма дослідження міжнародних систем
19. Суть змісту концепції «м'якої сили» Джозефа Ная та засоби її застосування
20. «Вербальна боротьба» та «fine tuning» як технології реалізації «м'якої сили» в середовищі міжнародної системи
21. Засоби «публічної дипломатії» як інструмент актора міжнародних відносин
22. Поняття "міжнародний порядок", три його виміри та основні інструменти реалізації
23. Сутнісний зміст та значення укладеного 1648 р. Вестфальського миру
24. Зростання значення Вестфальської системи із загальноєвропейського до загальносвітового рівня
25. Головні риси характеристики Вестфальської світополітичної моделі світу
26. Віденський конгрес 1814-1815 рр. та наслідки його впливу на систему міжнародних відносин
27. Основні зміни в глобальній міжнародній системі, привнесені Віденським конгресом 1814-1815 рр.
28. Обставини створення та зміст Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин
29. Чинники кризи та припинення дії Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин
30. Основні зміни в глобальній міжнародній системі, привнесені Версальським мирним договором 1919 р. та Вашингтонським конгресом 1922 р.
31. Обставини формування Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин, її характерні риси
32. Основні зміни в глобальній міжнародній системі, привнесені Ялтинською та Потсдамською міжнародними конференціями 1945 р.
33. Обставини та причини руйнації біполярної системи глобальних міжнародних відносин
34. Існуючі теорії трактування сучасного змісту організації глобальної міжнародної системи постбіполярного світу
35. Моделювання варіантів можливої організації глобальної міжнародної системи в подальшому поступі світу
36. Поняття «глобалістика» та «глобалізація» як основні індикатори сучасних змін у різного рівня міжнародних системах
37. Теоретичні обґрунтування концепції мондіалістського моделювання майбутнього світу
38. Зміст основних концепцій розвитку сучасного світу (циклічності, лінійності, коваріантності)
39. Зміст світ-системної теорії глобального поступу світу
40. Формування циклічно-хвильової парадигми сприйняття поступу глобального світу
41. Глобальні проблеми міжнародної безпеки на межі ХХ – початку ХХІ століття
42. російська агресія проти України, як чинник впливу на міжнародну безпеку глобалізованого світу
43. Вибудовування нової конфігурації панівних «полюсів» у сучасному глобалізованому світі
44. Поняття співпраці в контексті різних станів міжнародних відносин
45. Елементи інституційного регулювання у сферах світової політики
46. Система міжнародних інституцій як засіб стабілізації й запобігання конфліктам поміж суб'єктами міжнародних відносин
47. російська агресія в Україні як чинник трансформацій у глобалізованому світі
48. Увиразнення протистояння КНР та США останніх десятиліть як прояв сучасної трансформації глобалізованого світу
49. Загострення проблеми безпеки у просторі ЄС, в зв'язку із російською агресією в Україні
50. Вага Української перемоги для подальшого поступу глобалізованого світу
51. Проблеми конфліктів та їхні особливості в сучасному постбіполярному світі
52. Зміна ролі держави та проблеми національних інтересів у сучасності
53. Типи і форми сучасних конфліктів глобалізованого світу
54. Проблема асиметрії конфліктності у сучасному глобалізованому світі та інструменти їх подолання
55. Ядерна зброя як чинник міжнародних відносин
56. Чинник впливу «порогових» держав на міжнародну глобальну систему та потенційна загроза ядерного «хаосу»
57. Війна як конфлікт найвищого рівня та подолання її наслідків силами глобалізованого світу
58. Боротьба України проти російської агресії, як спільна проблема глобалізованого світу
59. Допомога Україні у війні проти російської агресії, як запобігання втіленню глобальних конфліктів у майбутньому
60. Проблема продовження комплексних інституційних реформ в Україні як запорука збереження власної суб'єктності в ході подальших глобалізаційних процесів у світі

11) Навчально-методичне забезпечення

1. Модульне середовище для навчання. URL: <https://msn.khmnu.edu.ua/>
2. Електронна бібліотека університету. URL: http://lib.khmnu.edu.ua/asp/php_f/plage_lib.php

12) Рекомендована література

Основна

1. Міжнародні системи та глобальний розвиток : підручник / В. Константинов, В. Копійка, В. Манжола та ін., під ред. Л. Губернського, В. Манжолі. Київ: Знання, 2014. 528 с.
2. Міжнародні відносини та світова політика : навчальний посібник / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко, О. В. Бровко; за заг. ред. д-ра філос. наук, професора О. М. Кузя. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 201 с.
3. Міжнародні системи та глобальний розвиток : підручник / кер. авт. колективу О. А. Коппель; за ред. Л. В. Губерського, В. А. Манжолі. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 606 с.
4. Коппель О. А., Пархомчук О. С. Міжнародні системи та глобальний розвиток: навчальний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2004. 314 с.
5. Соснін О. В., Воронкова В. Г., Постол О. Є. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри): Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 556 с.

Додаткова

6. Глобалізація і сучасний міжнародний процес / за заг. ред. проф. Б. Гуменюка і проф. С. Шергіна. Київ: Університет «Україна», 2009. 508 с.
7. Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [В. А. Манжола та ін. ; за ред. Л. В. Губерського] ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ: Київський університет, 2008. 512 с.
8. Крушинський В., Манжола В. Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин: факти, події, коментарі : навч. посіб. 2-ге вид., випр. Київ: Київський університет, 2015. 195 с. :
9. Манжола В., Вдовенко В. Нейтралітет та позаблоковість у європейській системі міжнародних відносин: монографія. Київ: Київський ун-т, 2007. 166 с.
10. Мальський М.З., Мацяк М.М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2007. 461 с.
11. Цимбалістий В.Ф. Теорія міжнародних відносин : Навч. посіб. 3- тє вид., доп. і випр. – Львів: Новий світ–2000, 2009. 360 с.
12. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні системи. Світова політика. Київ: Фада. ЛТД, 2001. 224 с. Кравчук Н. Дивергенція глобального розвитку: сучасна парадигма формування геофінансового простору : монографія. Київ: Знання, 2012. 782 с.
13. Тихомирова Є. Б. Паблік рилейшнз у глобалізованому світі: монографія. Київ: Наша культура і наука, 2004. 489 с.
14. Юськів Б. М. Глобалізація і трудова міграція в Європі: Монографія. Рівне: Видавець О. М. Зень, 2009. 479 с
15. Арон Р. Мир і війна між націями. Київ: Юніверс, 2000. 688 с.
16. Гелл Д., Е. Мак Грю, Д. Голдбрайт, Дж. Перратон. Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура. Пер. з англ., переднє слово Ю. Павленка. Київ: Фенікс, 2003. 584 с.
17. Павленко Ю. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства. Київ: Либідь, 1999. 360 с.
18. Воронкова В. Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри. Запоріжжя : ЗДІА, 2010. 272 с.
19. Глобалізація і безпека розвитку : кол. моногр. / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. ; за ред. О. Г. Білоруса. Київ, 2001. 773 с.
20. Міжнародні відносини та світова політика: Підручник / Кер. авт. кол. В. Ю. Крушинський; за ред. В. А. Манжолі. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2010. 863 с.
21. Порівняльна політика. Основні політичні системи сучасного світу / за заг. ред. В. Бакірова, М. Сазонова. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. 576 с.

22. Суліма Є. М. Глобальний соціальний порядок постіндустріалізму. Вид. 2-е, допов. Київ: Генеза, 2004. 336 с.
23. Воронов І. О. Глобалізація і політика: Реалії і перспективи соціальних трансформацій. Київ: Генеза, 2004. 288 с.
24. Воронов І. О. Демократичні транзити: політико-владні трансформації. Київ, 2006. 232 с.
25. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика : Навч. посіб. / В. М. Бебик, С. О. Шергін, Л. О. Дегтерьова. Київ: Ун-т "Україна", 2006 –208 с.
26. Агаєв Н. А. Сучасний тероризм – причини і прояви / Н. А. Агаєв, М. О. Карпов, О. Ф. Хміляр, В. В. Єфімова. Київ: Молода нація, 2005. 110 с.
27. Бадах Ю. Г. «Холодна війна» та її виміри (1946-1991) / Ю. Г. Бадах. Київ: КНТЕУ, 2009. 456 с.
28. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи / З. Бжезінський. Львів: Лілея-НВ, 2000. 236 с.
29. Білорус В. С. Синергетика і самоорганізація в економічній діяльності: Навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2007. 377 с.
30. Гальчинський А.С. Україна на перехресті геополітичних інтересів. Київ: Знання України, 2002. 178 с.
31. Глобальна та національна безпека : підручник / за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ: НАДУ, 2016. 764 с.
32. Глобальна та національна безпека: словник-довідник / уклад.: Г. П. Ситник, О. І. Пошедін, М. М. Шевченко, С. П. Завгородня, М. Г. Орел; за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ: НАДУ, 2016. 140 с.
33. Європейська інтеграція України: політико-правові проблеми / [за ред. В. П. Горбатенка]: [Монографія]. Київ: ТОВ "Вид-во "Юридична думка". 2006. 332 с.
34. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991-2003) / С. В. Віднянський [та ін.]; НАН України, Інститут історії України. Київ: Генеза, 2004. 616 с.
35. Іваницька О. П. Зовнішня політика країн Західної Європи та Північної Америки у постбіполярний період (1990-і – 2000-і роки): Навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2012. 720 с.
36. Історія міжнародних відносин (від Стародавнього світу до початку ХХ ст.): Навч. посіб. / Я. Б. Турчин, Р. Б. Демчишак, Т. І.Плазова. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2013. 139 с.
37. Капітоненко М. Міжнародні конфлікти. Київ: Либідь, 2009. 352 с.
38. Козловець М. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
39. Кучик О. С., Заяць О. А. Зовнішня політика України: навчальний посібник. Київ: Знання, 2010. 334 с.
- Лотоцький С., Трохимчук С. Україна в світовому геополітичному просторі. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2002. 192 с.
40. Марущак М. Й. Історія дипломатичних відносин у ХХ сторіччі. Вінниця : Нова Кн., 2008. 365 с.
- Новітні виклики у відносинах України та ЄС : монографія / Ю. В. Мельник, О. І. Пошедін, М. Є. Чулаєвська [та ін.] ; за заг. ред. Г. П. Ситника, Л. А. Шереметьєвої. Київ : НАДУ, 2016. 136 с.
41. США і світ ХХІ століття : монографія / Пахомов Ю. М., Коваль І. М., Шергін С. О. та інші. Київ: Центр вільної преси, 2013. 620 с.
42. Україна і світ: прагнення змін / М. Антонович, Н. Висоцька, С. Курбатов [та ін.] Київ: Дух і літера, 2010. 448 с.
43. Україна у міжнародних відносинах ХХ століття : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Я. Й. Малика. Львів: Світ, 2004. 391 с.
44. Чекаленко Л. Д., Федуняк С. Г. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): Підручник. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 464 с.
45. Щербак Ю. Україна: виклик і вибір: перспективи України в глобалізованому світі ХХІ століття. Київ: Дух і Літера, 2003. 578 с.
46. Горбулін В. Гібридна реальність нового світоустрою: необхідність іншого політичного бачення. *Україна дипломатична: Науковий щорічник*. 2017. Вип. ХVІІІ. С. 560-571.
47. Рижков М. М. Особливості політичного аналізу зовнішньополітичних стратегій США. *Дослідження світової політики*. 2007. Вип.41. С.127-150.
48. Капітоненко М. Г. Системний підхід в дослідженні міжнародного конфлікту. *Дослідження світової політики*. Київ: ІСЕМВ НАНУ, 2002. Вип. 20. С. 186-194.
49. Капітоненко М. Стабільність міжнародних систем. *Дослідження світової політики*. Київ, 2003. Вип. 22. С. 3-17.
50. Капітоненко М. "Баланс сил" та організація міжнародної системи. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, 2007. Вип. 67. Ч. 1. С. 11-17.

13) Інформаційні ресурси

1. Модульне середовище для навчання MOODLE. URL: <https://msn.khmnu.km.ua>.
2. Електронна бібліотека університету. URL: http://lib.khmnu.km.ua/asp/php_f/page_lib.php
3. Репозитарій ХНУ. URL: <http://elar.khmnu.km.ua/jspui/?locale=uk>.
4. Інформаційні ресурси Бібліотеки ім. В.І.Вернадського. URL: <http://www.nbuiv.gov.ua/>
5. Вільна онлайн бібліотека україномовної літератури. URL: <https://chtyvo.org.ua>
6. Вісник УНІАН. URL: <http://unian.net/ukr/products/95/>
7. Foreign Affairs. URL: <http://www.foreignaffairs.org/>
8. Foreign Policy. URL: <http://www.foreignpolicy.com>